

השקעות ישירות זרות בישראל התפתחויות ומגמות בעשור האחרון

ולדימיר מילר והנאדי אברהם*

תקציר

במהלך העשור האחרון, יתרת ההשקעות הישירות של תושבי חוץ בישראל גדלה בעיקר כתוצאה מזרם השקעות נטו. לאורך העשור, ההשקעות הישירות החדשות בהון היו בהיקפים גבוהים יותר מהרווחים שנצברו להשקעה מחדש אך בשנת 2023 מגמה זו התהפכה.

בשנת 2023 ניכרת ירידה משמעותית בזרם ההשקעות. ירידה זו הייתה חלק ממגמה עולמית של צמצום בהשקעות ישירות.

השוואה בינלאומית של מדדי השקעות ישירות זרות נבחרים על פני זמן מול מדינות ייחוס נבחרות עם תמ"ג לנפש שדומה לזה של ישראל, מצביעה על דירוג גבוהה של ישראל. דירוג זה נשמר גם ביחס למצרף מדינות ה-OECD ומדינות העולם. מדדים אלו מלמדים על תרומת ההשקעות הישירות הזרות לצמיחה הכלכלית של ישראל ועל מידת האטרקטיביות של המשק למשקיעים זרים.

* החטיבה למידע וסטטיסטיקה, בנק ישראל

הקדמה

בעשורים האחרונים ניכרת עלייה בתנועות הון חוצות גבולות. עלייה זו נובעת מהתרחבות הגלובליזציה, שהובילה להקלות אסדרה בשווקים שונים ולחידושים טכנולוגיים, שאפשרו למשקיעים לגוון את השקעותיהם בשווקים בין-לאומיים.

השקעות ישירות זרות, כחלק מתנועות ההון החוצות גבולות, תורמות להעמקת הקשרים הכלכליים בין מדינות, מהוות מנוף לצמיחה, מסייעות בפיתוח הכלכלה המקומית, מקדמות סחר בין-לאומי ותורמות להעברת ידע, טכנולוגיה ושיטות ניהול מתקדמות.¹

בנק ישראל אוסף ומנתח את נתוני ההשקעות הישירות לצורך בניית מאזן התשלומים של המשק ומצבת הנכסים וההתחייבויות של המשק מול חו"ל כחלק מהסטטיסטיקה של פעילות המשק מול חו"ל.² ניתוח המגמות בהשקעות הישירות מאפשר לבנק לעקוב אחר השפעתם של זרמי ההון ארוכי הטווח למשק על שוק מטבע חוץ, ולזהות תקופות בהן חלה ירידה באטרקטיביות של המשק למשקיעים זרים.³ בנוסף ניתוח נתוני ההשקעות הישירות מסייע למעצבי המדיניות הכלכלית לזהות את המגזרים שמושכים השקעות לעומת אלו הנמצאים במגמת ירידה, ומאפשר לממשלה לתעדף תחומים בעלי פוטנציאל צמיחה גבוה ולהתאים את התמריצים באופן שיעודדו השקעות של זרים.

נייר זה מציג סקירה של נתוני ההשקעות הישירות הזרות בישראל בעשור האחרון:

- פרק הראשון: פירוט של ההגדרות הבין-לאומיות של המונחים בסטטיסטיקה של השקעות ישירות זרות;
- פרק שני: סקירת המגמות של ההשקעות הישירות הזרות בישראל ובעולם בעשור האחרון;
- פרק השלישי: בחינת ההשפעה של השקעות ישירות זרות על חוסנה של הכלכלה הישראלית באמצעות ניתוח מדדים של השקעות ישירות זרות מקובלים והשוואה בין-לאומית של מדדים אלה;
- פרק הרביעי: הצגה של הממצאים המרכזיים מניתוח ההתפלגות הגאוגרפית והענפית של השקעות ישירות זרות בישראל.

1. הגדרות בין-לאומיות

על פי ההגדרות הבין-לאומיות,⁴ השקעות ישירות זרות הן אחת מחמש קטגוריות ההשקעה שמופיעות בחשבון הפיננסי של מאזן התשלומים ובמצבת הנכסים וההתחייבויות של המשק מול חו"ל. הכנסה מהשקעה ישירה כלולה כפריט משנה בהכנסות מהשקעות, שמופיעות בחשבון השוטף של מאזן התשלומים.

בנוסף מבצע בנק ישראל עיבודים וניתוחים של נתוני השקעות ישירות זרות לפי מדינות או ענפי פעילות כלכלית. תוצרים אלה מועברים ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה ולארגונים בין-לאומיים ומפורסמים על ידם בתוצרים משלימים כגון סקר השקעות ישירות זרות⁵ של קרן המטבע הבין-לאומית ונתוני השקעות ישירות זרות לפי מדינות ולפי ענפי פעילות כלכלית שמפרסם הארגון לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי (OECD).⁶

OECD BENCHMARK DEFINITION OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT: FOURTH EDITION 2008¹

² מידע נוסף ניתן למצוא באתר בנק ישראל: <https://www.boi.org.il/roles/statistics/external-sector/israel-s-assets-and-liabilities-vis-a-vis-abroad/#mainContent>

OECD BENCHMARK DEFINITION OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT: FOURTH EDITION 2008³

⁴ Balance of payments and international investment position manual. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009
הגדרות נוספות ומידע נוסף על מדידת ההשקעות הישירות בחטיבה למידע ולסטטיסטיקה בבנק ישראל ניתן למצוא בעבודה "מדידת ההשקעות הישירות כחלק ממצבת הנכסים וההתחייבויות של המשק מול חו"ל" שפורסמה במבט הסטטיסטי לשנת 2016.

Coordinated Direct Investment Survey, IMF: ⁵

<https://data.imf.org/?sk=40313609-F037-48C1-84B1-E1F1CE54D6D5>

FDI by counterpart area and by economic activity, BMD4, OECD:⁶

<http://tiny.cc/y0d2001>

1.1 הגדרה ומאפיינים של השקעות ישירות זרות⁷:

סטנדרטים בינלאומיים לסטטיסטיקה של פעילות המשק מול חו"ל מגדירים השקעות ישירות זרות כהשקעות שבהן יש למשקיע תושב מדינה אחת שליטה או השפעה מהותית על ניהול ישות עסקית במדינה אחרת. הכלל הקובע הוא החזקה של לפחות 10% מהמניות בישות העסקית.

השקעות ישירות זרות כוללות את המכשירים הפיננסיים הבאים:

1. הון מניות: השקעה במניות או בזכויות הון של ישות עסקית, שמספקת למשקיע שליטה או השפעה מהותית;
2. רווחים שנצברו להשקעה מחדש: רווחים שלא חולקו כדיוונדים אלא הושקעו מחדש בעסק. רווחים אלה כוללים בסטטיסטיקה עם השקעות ישירות זרות בהון מניות;
3. חוב בין-חברתי (הלוואות בעלים): הלוואות או חובות אחרים בין המשקיע הישיר לישות העסקית, כולל הלוואות בין חברות קשורות.

1.2 הבחנה בין השקעה ישירה לבין השקעה בניירות ערך למסחר⁸:

המניע העיקרי בהשקעה ישירה הוא להשפיע על ניהול החברה ולעיתים קרובות גם להשיג בה שליטה. זהו ההבדל המרכזי בין השקעה ישירה לבין השקעה בניירות ערך למסחר, שבה הדגש הוא על רווחים ממכירת מניות וניירות ערך, ללא כוונה לשלוט או לנהל את החברה. לפיכך נחשבות השקעות ישירות זרות להשקעות לטווח ארוך, בעוד שהשקעות בניירות ערך למסחר מתמקדות ברווחים קצרי טווח.

2. מגמות בעשור האחרון בהשקעות ישירות זרות בישראל ובעולם

2.1 מגמת הגידול בהשקעות ישירות זרות בישראל

במהלך העשור האחרון, יתרת ההשקעות הישירות של תושבי חוץ בישראל גדלה בכ-270%, מ-90 מיליארד דולר בשנת 2014 ל-242 מיליארד בשנת 2023 (איור 1). משקלה של יתרת ההשקעות הישירות הזרות מתוך סך ההתחייבויות של משק לחו"ל עלה בכ-16 נקודות אחוז והגיע ל-50% בסוף שנת 2023. לשם השוואה, במדינות ה-OECD עלה משקל זה בכ-6 נקודות אחוז בלבד ועמד על 20% בסוף אותה שנה.

איור 1: משקל יתרת ההשקעות הישירות הזרות מתוך סך ההתחייבויות כלפי חו"ל, ישראל לעומת המדינות ה-OECD⁹

המקור: OECD | עיבודי ונתוני בנק ישראל
*שאר התחייבויות משק לחו"ל כוללות: השקעה בתיק ניירות ערך למסחר והשקעות אחרות

⁷ Balance of payments and international investment position manual. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009
הגדרות נוספות ומידע נוסף על מדידת ההשקעות הישירות בחטיבה למידע ולסטטיסטיקה בבנק ישראל ניתן למצוא בעבודה "מדידת ההשקעות הישירות כחלק ממצבת הנכסים וההתחייבויות של המשק מול חו"ל" שפורסמה במבט הסטטיסטי לשנת 2016.

⁸ קטגוריות ההשקעה בחשבון הפיננסי של מאזן התשלומים כוללים: השקעות ישירות; השקעות בתיק ניירות ערך למסחר (השקעות פיננסיות/פורטפוליו); השקעות אחרות; נכסי רזרבה; והשקעות במכשירים פיננסיים נגזרים.

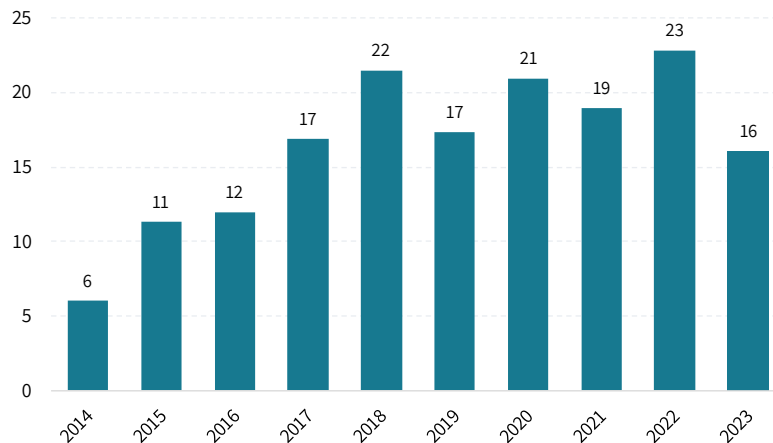
⁹ [OECD Data Explorer](https://data.oecd.org/)

2.2 זרמי ההשקעות הישירות הזרות

עיקר הגידול ביתרת ההשקעות הישירות נבע מזרם השקעות (איור 2):

- בין השנים 2014-2018, נרשם גידול משמעותי בזרם ההשקעה מהיקף של כ-6 מיליארדי דולרים ב-2014 ועד להיקף של כ-22 מיליארדים בשנת 2018.
- בין השנים 2018 עד 2022 נשמרה יציבות בזרמי ההשקעות ברמה גבוהה, עם ממוצע שנתי של כ-20 מיליארד דולר, כאשר בשנת 2022 נרשם שיא של כ-23 מיליארד.

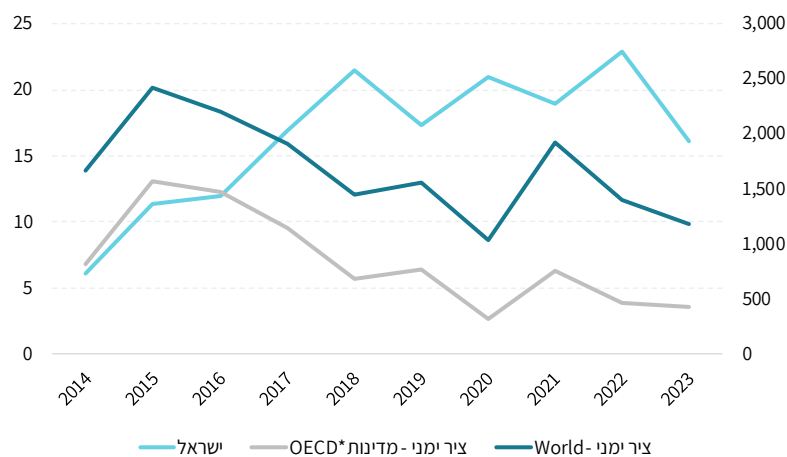
איור 2: זרמי השקעות ישירות של משקיעים זרים בישראל
מיליארדי דולרים

המקור: עיבודי ונתוני בנק ישראל

- בשנת 2023 חלה ירידה משמעותית בזרם ההשקעות הישירות הזרות, שהסתכם בכ-16 מיליארד דולר בלבד ונתונים ראשוניים לשנת 2024 מצביעים על המשך הירידה בהיקף ההשקעות הישירות של משקיעים זרים במשק. ניתוח מפורט יותר של נתוני ההשקעות הישירות הזרות לשנת 2024 מופיע בפרק פעילות המשק מול חו"ל בפרסום זה. עדיין מוקדם לקבוע האם הירידה בהשקעות החדשות בהון בשנת 2023 מעידה על ירידה באטרקטיביות של המשק הישראלי בעיני המשקיעים הזרים, מכיוון שירידה זו הייתה חלק ממגמה עולמית של צמצום בהשקעות ישירות. עם זאת, בתקופה שבין השנים 2015 עד 2022 הציגו ההשקעות הישירות הזרות בישראל מגמה הפוכה מזו שנרשמה בעולם ובמדינות ה-OECD כפי שמוצג באיור 3.

איור 3: השקעות ישירות זרות, ישראל בהשוואה לשאר המדינות ה-OECD והעולם
מיליארדי דולרים

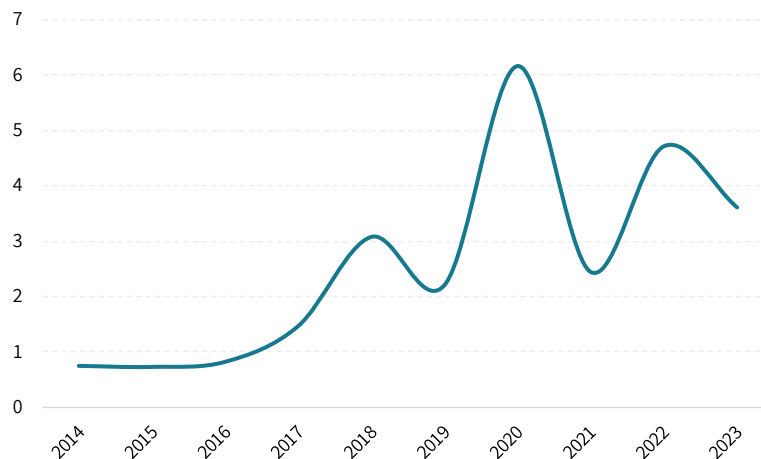

המקור: OECD
* בניכוי ישראל

2.3 השוואה בין-לאומית

משקל ההשקעות הישירות הזרות בישראל מסך ההשקעות הישירות הזרות במדינות ה-OECD (איור 4) עלה במהלך העשור האחרון מ-0.7% לרמה של 3.6%. כאשר בשנת 2020 המשקל הגיע לרמת שיא של 6.2% והציב את ישראל בדירוג ה-7 מתוך 38 מדינות המשתייכות ה-OECD.

איור 4: משקל ההשקעות הישירות הזרות בישראל מתוך סך ההשקעות הישירות הזרות במדינות ה-OECD*
אחוזים

המקור: OECD

על פי הסטנדרטים הבינלאומיים מקובל להבחין בין שני סוגים של השקעות ישירות זרות:

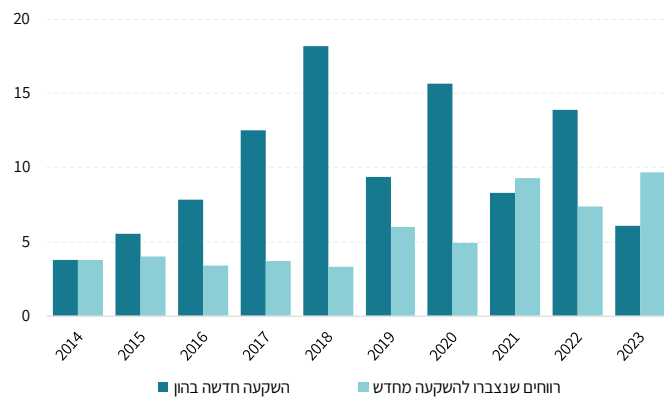
1. **השקעות ישירות חדשות בהון** – השקעות שבהן משקיעים זרים רוכשים מניות באמצעות הנפקה או ממשקיעים מקומיים קיימים. השקעות אלו מזרימות הון חיצוני לכלכלה המקומית ומשפיעות גם על שוק המט"ח.
2. **רווחים שנצברו להשקעה מחדש** – השקעות שבהן משקיעים זרים קיימים בוחרים להשקיע מחדש את הרווחים שנצברו בגין השקעות קודמות. השקעות אלה אינן מזרימות הון חדש לכלכלה ואינן משפיעות על שוק מט"ח, אך הן משמשות להרחבת הפעילות של החברות.

במהלך העשור האחרון עמד הממוצע השנתי של היקף ההשקעות החדשות בהון בישראל על כ-10 מיליארד דולר, נתון גבוה יותר מהממוצע השנתי של הרווחים שנצברו להשקעה מחדש, שעמד על כ-6 מיליארד (איור 5).

עם זאת, בחמש השנים האחרונות נרשמה בישראל עלייה בהיקף הרווחים שנצברו להשקעה מחדש ובשנת 2023 היקף זה הגיע לשיא בכל הזמנים של כ-10 מיליארד דולר. באותה שנה נרשמה ירידה משמעותית בהיקף ההשקעות החדשות בהון שהסתכם בכ-6 מיליארד.

העלייה ברווחים שנצברו להשקעה מחדש מעידה על מידת הצלחתן של ההשקעות הישירות הזרות בישראל לאורך זמן ומשקפת את הצמיחה המתמדת של החברות הישראליות שמחזקות על ידי משקיעים זרים.

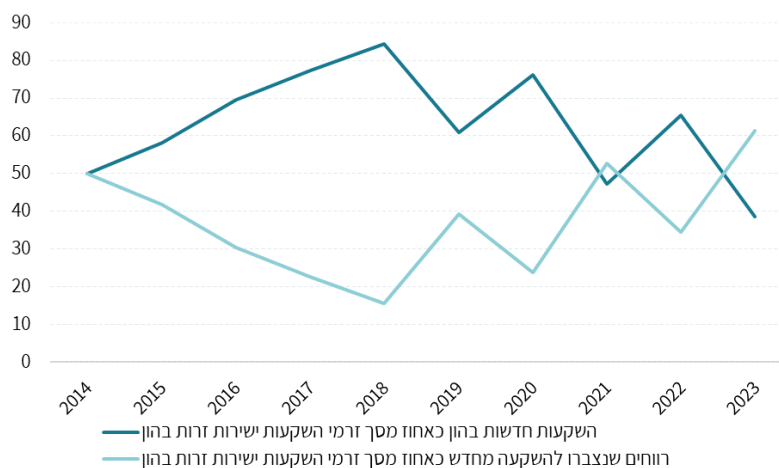
איור 5: השקעות ישירות של משקיעים זרים בישראל בהון מניות לפי השקעות חדשות בהון ורווחים שנצברו להשקעה מחדש מיליארדי דולרים

המקור: עיבודי ונתוני בנק ישראל

בעשר השנים האחרונות, משקל ההשקעות הישירות הזרות החדשות בהון מסך ההשקעות הישירות הזרות עלה על משקל הרווחים שנצברו להשקעה מחדש מסך ההשקעות הישירות הזרות למעט בשנת 2023 שבה מגמה זו התהפכה (איור 6).

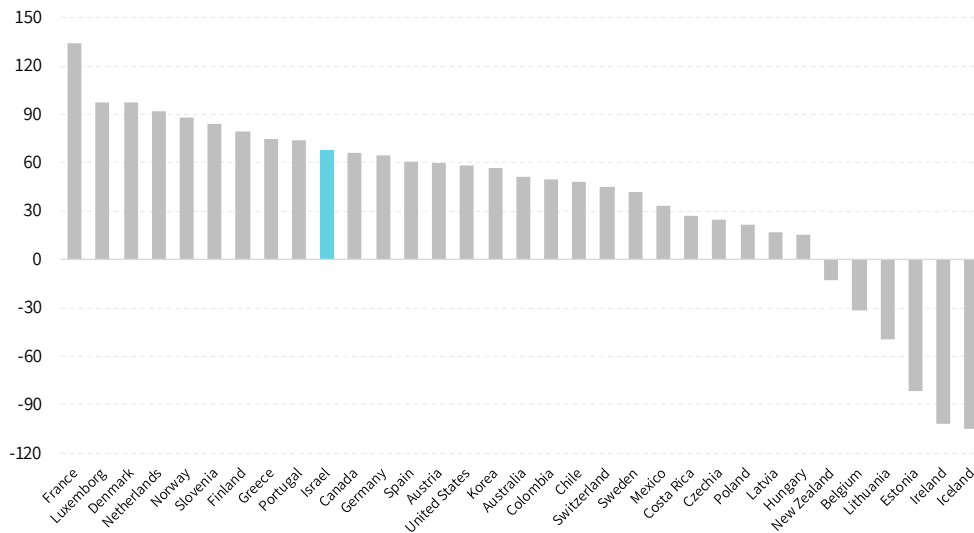
איור 6: יחס ההשקעות הישירות הזרות החדשות בהון ורווחים שנצברו להשקעה מחדש מתוך סך ההשקעות הישירות הזרות בהון אחוזים

המקור: עיבודי ונתוני בנק ישראל

בהשוואה למדינות ה-OECD, יחס ההשקעות הישירות הזרות החדשות בהון לסך ההשקעות הישירות הזרות בישראל היה אחד מהגבוהים בממוצע לשנים 2014 עד 2023, כפי שמוצג באיור 7.

איור 7: יחס השקעות ישירות זרות חדשות בהון מתוך סך ההשקעות הישירות הזרות, ישראל בהשוואה למדינות ה-OECD ממוצע שנתי 2014 עד 2023, אחוזים

המקור: OECD

2.4 השפעתן של ההשקעות הישירות הזרות על שוק מטבע חוץ

זרמי ההשקעות הישירות הזרות מהווים חלק מתנועות ההון ארוכות הטווח למשק, עם השפעה מבנית על שוק מטבע החוץ. בעשור האחרון ההיקף המשמעותי של זרם ההשקעות הישירות תרם ללחץ לייסוף השקל, והירידה בהיקפן בשנה האחרונה ככל הנראה הפחיתה את התרומה הזו.

עם זאת נציין כי, זרמים אלו לא תמיד משפיעים על שוק מטבע חוץ במלוא היקפם, מכיוון שחלקם אינו מומר לשקלים משיקולים עסקיים. כמו כן זרמי השקעות ישירות זרות לא בהכרח מעידים על זרימת הון חדש למשק הישראלי: בחלק מן ההשקעות הישירות, משקיעים ישירים¹⁰ זרים רוכשים מניות של חברות ישראליות ממשקיעים פיננסיים¹¹ זרים באותן החברות. מבחינת מאזן התשלומים – העלייה בהשקעה הישירה מקוזזת במימושים באותו היקף בהשקעות בניירות ערך למסחר ועל כן אינה משקפת כניסה חדשה של הון זר למשק וגם אין לה השפעה על שוק מטבע חוץ.

לדוגמה, בשנת 2018 משקיעים ישירים זרים רכשו שתי חברות ישראליות ממשקיעים פיננסיים זרים בהיקף של כ- 10 מיליארדי דולרים. ההשקעות הישירות נטו (כ-22 מיליארדי דולרים) קוזזו בחלקן על ידי מימושים בניירות ערך למסחר (כ-8 מיליארדים) כך שהיקף ההון החדש שזרם למשק היה קטן מהיקף ההשקעה הישירה (איור 8).

¹⁰ על פי הסטנדרטים הבינלאומיים לסטטיסטיקה של פעילות המשק מול חו"ל, משקיעים ישירים הם משקיעים המחזיקים 10% ויותר ממניות החברה.
¹¹ על פי הסטנדרטים הבינלאומיים לסטטיסטיקה של פעילות המשק מול חו"ל, משקיעים פיננסיים הם משקיעים המחזיקים בפחות מ- 10% ממניות החברה.

איור 8: זרמי השקעות ישירות זרות והשקעות בתיק ניירות ערך למסחר של משקיעים זרים בישראל, הון מניות מיליארדי דולרים

המקור: עיבודי ונתוני בנק ישראל

3. מדדי השקעות ישירות זרות נבחרים על פני זמן

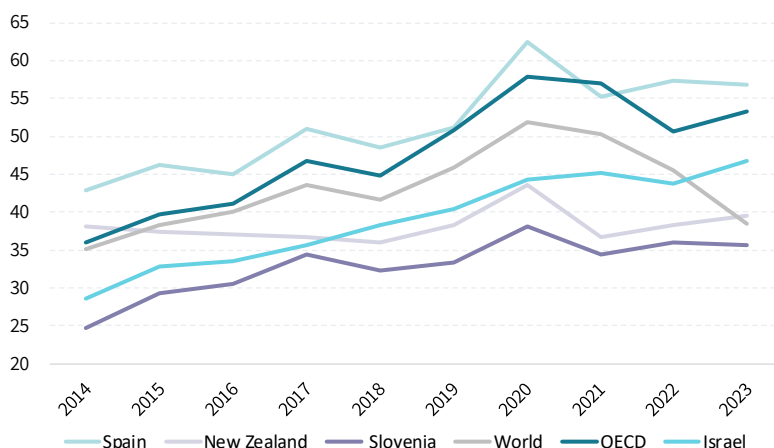
ניתן לחשב מספר מדדי השקעות ישירות זרות מרכזיים המודדים את היקף הגלובליזציה של הכלכלה המקומית ואת השפעתן של ההשקעות הישירות על המגזרים השונים של הכלכלה המקומית. ניתוח המגמות במדדים אלו מלמד על תרומת ההשקעות הישירות הזרות לצמיחה הכלכלית של המשק ומאפשר לקובעי המדיניות להבין אלו תחומים מושכים השקעות, לתעדף תחומים בעלי פוטנציאל צמיחה גבוה ולהכווין משאבים לעידוד השקעות באותן מגזרים.

בפרק זה מוצגות השוואות בין-לאומיות של מדדי השקעות ישירות זרות שונים מול מדינות ייחוס נבחרות קבועות עם תמ"ג לנפש שדומה לזה של ישראל בשנת 2023. מדינות הייחוס שנבחרו להשוואה הן: קוריאה הדרומית; סלובניה; ניו זילנד; וספרד.

מדד יתרות השקעות ישירות זרות כאחוז מהתמ"ג מציין את היקף הגלובליזציה בנקודת זמן נתונה. מדד זה משקף את היקף הבעלות הזרה בכלכלה, ובין היתר גם ממחיש את רמת התלות של הכלכלה המקומית בכלכלות זרות.

משנת 2014, התרומה של השקעות ישירות זרות לצמיחת המשק בישראל עלתה, אחוז יתרת ההשקעות הישירות הזרות בישראל מהתמ"ג (איור 9) עמד בשנת 2023 על כ- 47% לעומת ממוצע של 53% במדינות ה-OECD. רמה זו משקפת עלייה של כ- 19 נקודות האחוז משנת 2014, לעומת עלייה מקבילה של כ- 17 נקודות האחוז במדינות ה-OECD.

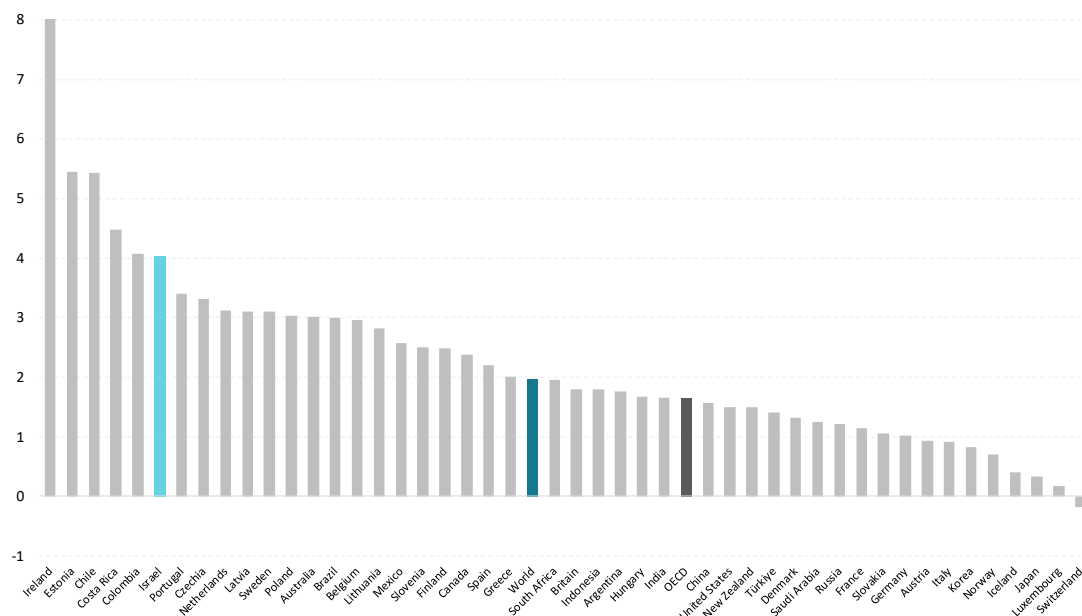
איור 9: יתרות השקעות ישירות זרות בכלכלה המקומית כאחוז מהתמ"ג, ישראל בהשוואה למדינות הייחוס* אחוזים

המקור: OECD
*ראו הגדרה בתחילת הפרק השלישי

מדד זרמי השקעות ישירות זרות נטו כאחוז מהתמ"ג מספק מידע על האטרקטיביות היחסית של כלכלות להשקעות חדשות. מהשוואה בינלאומית של מדד זה (איור 10), עולה כי בישראל זרם ההשקעות הישירות נטו ביחס לתוצר עמד במוצע בעשור האחרון על כ-4% תוצר¹². גבוה מיחס זה ברוב המדינות ה-OECD.

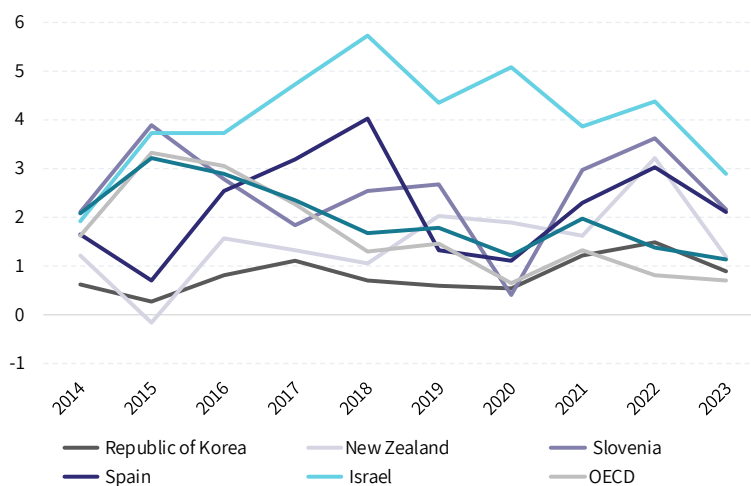
איור 10: סך זרמי ההשקעות הישירות הזרות כאחוז מהתמ"ג, מדינות ה-OECD, ממוצע שנתי 2014 עד 2023, אחוזים

המקור: OECD
**משיקולי ההגנה הגרפית, ציר ה-X מוצג עד לרמה של 8%; הנתון עבור אירלנד הוא 12%.

בהסתכלות על המדד לאורך זמן ניכרת עלייה עד שנת 2018, שלאחריה חלה בו ירידה שנראית מתואמת עם המגמה הגלובלית ובפרט ירידה חדה בשנת 2023 (איור 11).

איור 11: סך זרמי השקעות ישירות זרות כאחוז מהתמ"ג, ישראל בהשוואה למדינות הייחוס אחוזים

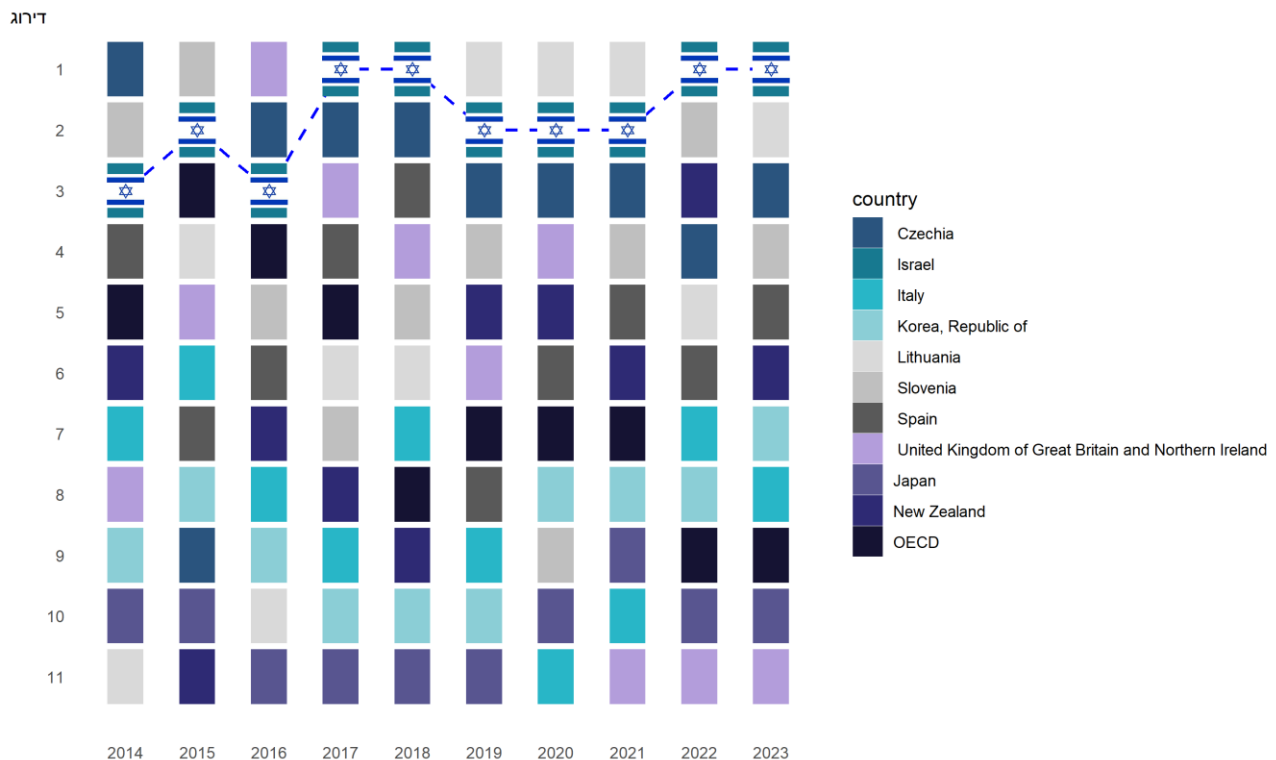
המקור: OECD

¹² בהמשך לניתוח שהוצג בעבודה "מדידת ההשקעות הישירות כחלק ממצבת הנכסים וההתייבויות של המשק מול חו"ל" שפורסמה במבט הסטטיסטי לשנת 2016 (פרק 4.2 איור 8), עולה כי הממוצע השנתי של מדד זרמי ההשקעות הישירות נטו כאחוז מהתמ"ג עבור ישראל בשנים 2014 עד 2023 נותר יציב יחסית למוצע שנרשם בשנים 2006 עד 2015. במקביל, נרשמה ירידה בממוצע השנתי של מדד זה עבור מדינות ה-OECD ומצרף מדינות העולם בשנים 2014 עד 2023, לעומת הממוצע בשנים 2006 עד 2015. הירידה הסתכמה ב-1.2 נקודות אחוז במדינות ה-OECD וב-1.1 נקודות אחוז במצרף מדינות העולם.

יחד עם זאת, מבין מדינות הייחוס, מדד השקעות ישירות זרות כאחוז מהתמ"ג של ישראל הוא הגבוה ביותר, גבוה גם מהמדד עבור מצרף מדינות ה-OECD ומצרף מדינות העולם (איור 11). עדות לכך ניתן לראות גם במפת הדירוג של מדד ההשקעות הישירות הזרות כאחוז מהתוצר (איור 12):

ישראל שמרה על דירוג גבוה במדד זה לאורך העשור האחרון, מה שמחזק את המסקנה שישראל היא כלכלה אטרקטיבית יותר להשקעות זרות ביחס למדינות עם תמ"ג לנפש זהה וביחס למדינות ה-OECD.

איור 12: דירוג מדד השקעות ישירות זרות כאחוז מהתמ"ג, מדינות OECD נבחרות

המקור: OECD

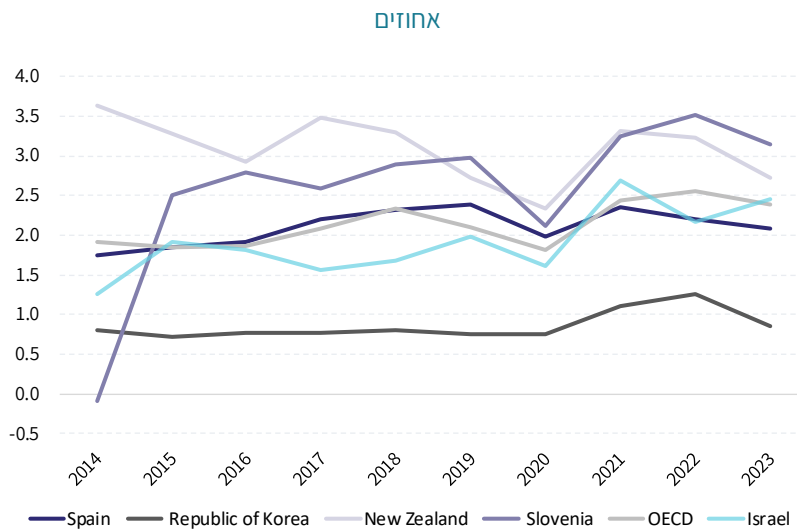
מדד התשואה¹³ מהשקעות ישירות זרות כאחוז מהתמ"ג מודד את זרמי ההכנסות מהשקעות ישירות זרות, שכוללים דיווידנדים ורווחים שלא חולקו כאחוז מהתמ"ג ומספק מידע על הצמיחה של השקעות ישירות זרות קיימות בכלכלה המקומית.

מדד תשואה מהשקעות ישירות זרות כאחוז מהתמ"ג בישראל (איור 13) עלה בעשור האחרון מרמה של 1.3% לרמה של כ-2.5%. עיקר העלייה במדד זה נרשמה בתקופת הקורונה ובפרט בשנת 2021 כתוצאה מרווחים גבוהים (איור 5) וממשיכת דיבידנדים גבוהה יחסית לשנים קודמות על ידי משקיעים ישרים זרים בחברות ישראליות מענפים שונים.

עלייה זו בתשואה משקפת כדאיות השקעה במשק לאורך זמן. חיזוק נוסף למידת האטרקטיביות של ישראל כיעד השקעה לתושבי חוץ מתקבל מהשוואת מדד זה בישראל מול מדינות ה-OECD. העלייה בתשואה מהשקעות ישירות זרות בישראל בתקופה זו (1.2 נקודות האחוז) כפולה מהעלייה במדינות ה-OECD (0.5 נקודת האחוז).

¹³ הכנסה מהשקעות ישירות של משקיעים זרים בכלכלה המקומית כוללת: דיווידנדים, רווחי סניפים מחולקים, רווחים מושקעים מחדש, רווחי סניפים לא מחולקים וריביות על הלוואות בעלים:

איור 13: תשוואה מהשקעות ישירות זרות כאחוז מהתמ"ג, ישראל בהשוואה למדינות הייחוס

המקור: OECD

4. ההתפלגות הגאוגרפית והענפית של השקעות ישירות בישראל

ניתוח ההתפלגות הגאוגרפית והענפית של ההשקעות הישירות הזרות בישראל מאפשר לאתר את המדינות המובילות בהשקעות ישירות בישראל, לזהות ענפים בעלי פוטנציאל צמיחה גבוה ובכך להתאים את התמריצים באופן שיעודדו השקעות של זרים. ניתוח זה מצביע על ארה"ב כמשקיעה הגדולה ביותר ועל ענף ההייטק כענף האטרקטיבי ביותר עבור המשקיעים הזרים במשק.

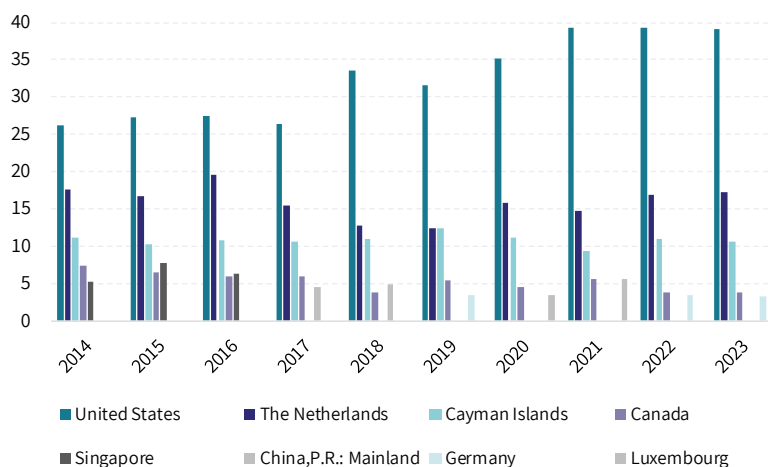
4.1 ההתפלגות הגאוגרפית של ההשקעות הישירות הזרות בישראל

- **ארה"ב:** המשקיעה הגדולה ביותר, עם ממוצע של כ-33% מתוך סך יתרת ההשקעות הישירות הזרות בישראל בעשור האחרון;¹⁴
- **הולנד:** תרמה כ-16% מההשקעות, אך יש להביא בחשבון שחלק משמעותי מהן מתבצע דרך חברות אחזקה הרשומות במדינה לצורכי מס;
- **איי קיימן:** השקעות בשיעור של כ-11%, לרוב דרך חברות אחזקה.

ניתוח זה מבוצע לפי בעלות ישירה בלבד ולכן עלול לא לשקף את מקורם המדויק של ההשקעות, בשל שימוש במדינות כמו הולנד ואיי קיימן שבהן קיימת מדיניות השקעה ומס מקלה והן חברות אחזקה שרשומות שם לצרכי מס בלבד (איור 14).

איור 14: התפלגות גאוגרפית של יתרת ההשקעות הישירות הזרות בישראל,

אחוז מתוך סך ההשקעה הישירה בישראל TOP5

המקור: עיבודי ונתוני בנק ישראל

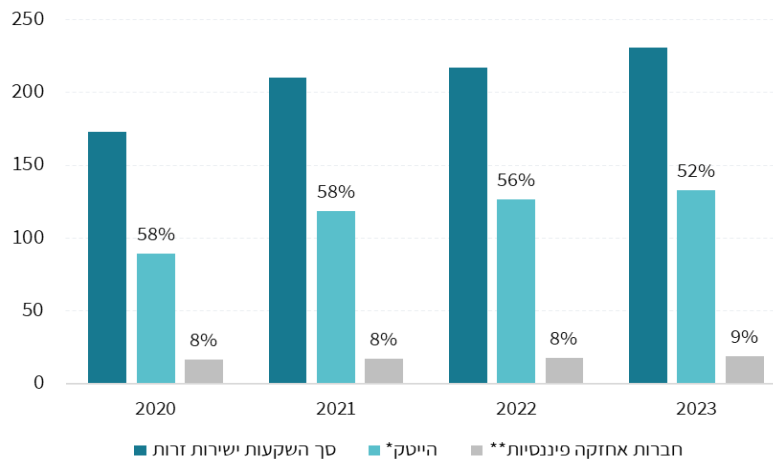
¹⁴ ההשקעות הישירות של ארה"ב בישראל בשנת 2022 היוו כ-0.8% מתוך סך יתרת ההשקעות הישירות היוצאות של ארה"ב. מידע נוסף בנושא ניתן למצוא בתוצר Coordinated Direct Investment Survey של הקרן המטבע הבין-לאומית (IMF): <https://data.imf.org/?sk=40313609-F037-48C1-84B1-E1F1CE54D6D5>

4.2 התפלגות הענפית של ההשקעות הישירות הזרות בישראל

- **ענף ההייטק:** הענף המוביל בהשקעות זרות, עם יתרת ההשקעות הישירות הזרות הגבוהה ביותר;
- **ענף חברות האחזקה הפיננסיות:** מדורג שני בגובה ההשקעות הישירות;
- **שאר הענפים:** יתר ההשקעות מפוזרות על פני מספר רב של ענפים.

נכון לשלוש השנים האחרונות כפי שמוצג באיור 15¹⁵

איור 15: התפלגות ענפית של יתרת ההשקעות הישירות הזרות בישראל - יתרות ואחוזים מתוך סך יתרת ההשקעה הישירה בישראל, TOP 2, מיליארדי דולרים

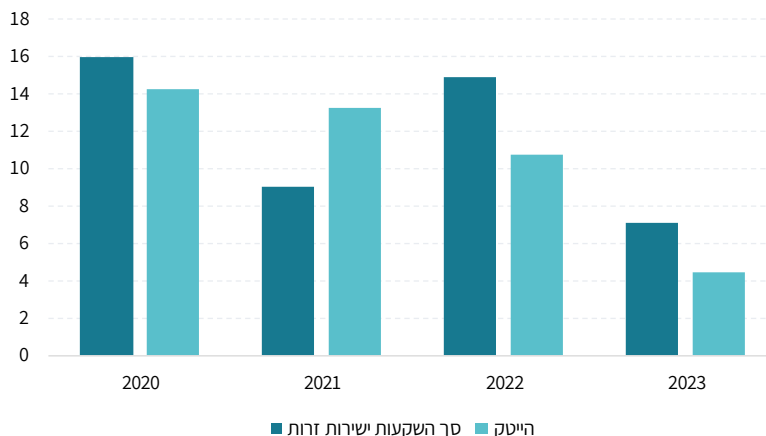

המקור: עיבודי נתוני בנק ישראל

*ענף ההייטק לפי ההגדרה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה כולל את הענפים הבאים: ייצור תרופות קונבנציונאליות ותרופות הומאופתיות (21); ייצור מחשבים ומכשור אלקטרוני ואופטי (26); ייצור כלי טיס, חלליות וציוד נלווה (303); שירותי תקשורת (61); תכנות מחשבים, ייעוץ בתחום המחשבים, ושירותים נלווים אחרים (62); עיבוד נתונים, אירוח, אחסון קבצים במחשבים מארחים) ושירותים נלווים, אתרי שער (פורטלים) לאינטרנט (631); מרכזי מחקר ופיתוח (720); מחקר ופיתוח בתחום ההנדסה ומדעי הטבע (721) **ענף ראשי שירותים פיננסיים, פרט לביטוח ולקרנות פנסיה (64), ענף משני חברות אחזקה פיננסיות (642) על פי ענפי המשק של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

בשנת 2023 חלה ירידה של כ-60 אחוז בזרם ההשקעות החדשות בהון בענף ההייטק בישראל בהשוואה לשנת 2022. (איור 16).

איור 16: השקעות חדשות בהון מהשקעות ישירות של תושבי חוץ בישראל, ענף ההייטק מיליארדי דולרים

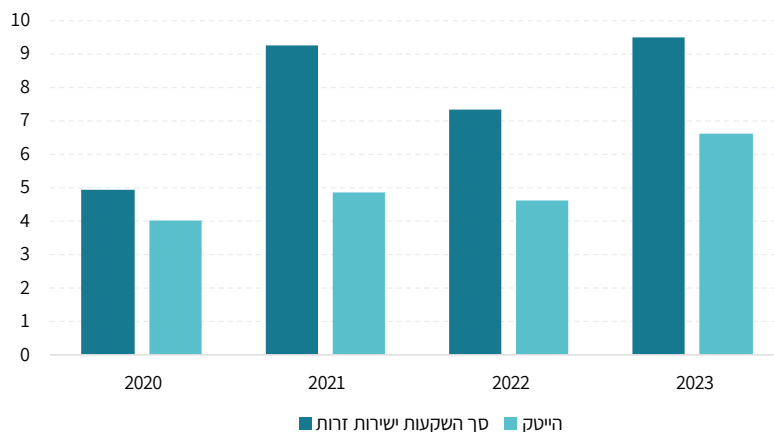

המקור: עיבודי נתוני בנק ישראל

¹⁵ השקעות ישירות של ישראל בחו"ל ושל חו"ל בישראל, לפי ענפי כלכלה ולפי מדינות, 2022 עד 2020; 5 באוגוסט 2024, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: <http://tiny.cc/ps24001>
נתונים עדכניים לשנים 2022 עד 2023 לפי עיבוד החטיבה למידע ולסטטיסטיקה בבנק ישראל.

יחד עם זאת, בשנת 2023 חל גידול ברווחים שנצברו להשקעה מחדש בענף ההייטק בכ-43 אחוז בהשוואה לשנת 2022 (איור 17).

איור 17: רווחים צבורים מהשקעות ישירות של משקיעים זרים בישראל, ענף ההייטק
מיליארדי דולרים

המקור: עיבודי ונתוני בנק ישראל

5. סיכום

ההשקעות הישירות הזרות בישראל מהוות חלק משמעותי מתנועות ההון ארוכות הטווח למשק ותורמות לצמיחה של הכלכלה המקומית וליציבותה.

בעשור האחרון, ניכרת עלייה ביתרת ההשקעות הישירות הזרות בישראל ובשנת 2023 יתרה זו הגיעה לרמה של 50% מסך ההתחייבויות של המשק הישראלי. משקל זה גדול משמעותית ממשקלן הממוצע של ההשקעות הישירות בסך ההתחייבויות של המדינות ה-OECD.

עיקר העלייה ביתרת ההשקעות נבעה מגידול בזרם ההשקעות נטו ובפרט בהשקעות החדשות בהון עד לירידה משמעותית בהיקפן בשנת 2023, ירידה שהייתה מתואמת גם עם המגמות הבינלאומיות. בנוסף, בשלוש השנים האחרונות נרשם גידול בהיקף הרווחים שנצברו להשקעה מחדש.

על פי מדדי השקעות ישירות זרות שנבחנו במהלך עבודה זו, בעשור האחרון ישראל מדורגת בין הראשונות ממדינות ה-OECD במדדים השונים. היקפי ההשקעות הישירות הזרות נטו בישראל מהגבוהים ביותר בהשוואה למדינות ייחוס, והמדדים עד לסוף שנת 2023 מעידים על מידת אטרקטיביות גבוהה של המשק למשקיעים זרים, בעיקר של ענף ההיי-טק הישראלי.

נתונים חלקיים לשנת 2024 מצביעים על המשך ירידה בהשקעות הישירות של זרים במשק, אך עוד מוקדם לקבוע האם חלה ירידה באטרקטיביות של המשק או שמדובר בהמשך המגמה העולמית של ירידה בהשקעות באפיק זה.